

Obhájci, vyvolávači deště... a spravedlnost pro všechny: analýza pole české advokacie

Petr Kupka*

Abstract: *The main objective of submitted Ph.D. thesis proposal is to sketch the first version of research design focused on the czech advocacy while using Pierre Bourdieu's theoretical, epistemological and methodological framework. The objective of the research project itself is to understand the practices in the field of czech advocacy, i.e. the practices in the field which is considered to be a transmitter between citizens and order which is defined in the terms of law.*

Key words: *field of advocacy, juridical field, Pierre Bourdieu, field analysis, habitus, capital, doxa, white-collar crime*

1. Úvod

Název dizertačního projektu přímo odkazuje k třem filmovým dílům, jejichž ústředním tématem byla témata manipulace, loajality, mocenských zápasů uvnitř advokátního pole a hesel racionalizujících či neutralizujících jednání, které by nezávislý divák mohl označit jako zločinné. Tyto filmy v zásadě hovoří o zapuštění jedinců v určité kultuře, která definuje určité praktiky, včetně těch na hraně nebo za hranou zákona, jako akceptovatelné. Tyto i jiné filmy z prostředí advokacie hovoří o specifickém a respektovaném povolání, které jeho vykonavatelům přiděluje vysoký sociální status. Fakt, že advokáti zprostředkovávají zbytku společnosti cestu ke spravedlivě uplatňovanému právu, je jednou z příčin toho, že jakékoli pochybení, záměrné nebo nezáměrné, je vnímáno společensky citlivé a závažné. Pro zneužití sociální pozice právníků, ale i dalších společensky ceněných povolání, které vyžadují k výkonu svého povolání asymetrický vztah ke klientovi, se v sociálních vědách využívá pojem „zločiny bílých límečků.“ Jaký je ale jeho původ? A stačí nám k tomu, abychom mohli zodpovědně přistoupit k analýze jednání, které je společností považováno za závažné?

Zločin bílých límečků není konceptem, který by měl původ v oborech politických věd. Přesto jde o termín, který se ve vztahu k politické sféře skloňuje od doby svého průniku do akademického diskurzu v roce 1939 (Sutherland 1940). Přestože základní vymezení konceptu jako „*ilegálního nebo neetického jednání, které porušuje svěřenou zodpovědnost veřejnosti jednotlivcem nebo organizací v průběhu výkonu legitimního povolání osobami s vysokým nebo respektovaným sociálním statusem pro osobní nebo organizační zisky*“ (Helmkamp, Ball a Townsend 1996: 351) naznačuje široké využití tohoto konceptu v různých sociálně-vědních disciplínách, v praxi se užívání tohoto konceptu omezuje téměř výhradně na kriminologii. V politologii je jeho obsahová náplň implicitně přítomna v politologických subdisciplínách, jako jsou studia elit (např. trajektorie politických elit), výzkum politických stran (např. vnitřní struktura politických stran) nebo politická teorie (např. vztah mezi způsobem financování politických stran a politickou rovností). S politologií spojuje tento koncept s politologií také kategorie moci – z výše uvedené definice vyplývá, že zločiny bílých límečků lze chápat jako porušování ustavené moci, které je legitimizována mocí ustavující.

Předkládaný návrh disertačního projektu se bude právě zločinu bílých límečků i analýzou moci zabývat, a to konkrétně v oblasti práva, tedy instituce, která si v sekulárním státě jako jediná může nárokovat platnost všeobecného pravidla (Luhmann dle Vávra 2013: 182). Nepůjde však o historizující či sociologizující analýzu práva jako historicky proměnlivého produktu určité společnosti. Právo je v mé disertaci reprezentováno advokací. Tedy oblastí, která uvnitř právního pole rozkládá svou specifickou společenskou strukturu s vlastními pozicemi, vztahy a pravidly. Koncept zločinu mi zde bude sloužit jako zprostředkující vodítko pro identifikaci hranic této společenské struktury a nástrojů moci, díky kterým budu moci načrtnout extrémní póly vzájemných vztahů, hierarchii a soubor faktorů, které určují pozici jednotlivých aktérů v tomto poli.

Hlavním teoretickým, epistemologickým a metodologickým nástrojem mi bude konceptuální aparát vycházející z teorie jednání Pierra Bourdieu (1998), přičemž je však zřejmé, že v rámci reflexivity, kterou si „bourdieovský“ empirický výzkum vyžaduje (srov. Bourdieu a Wacquant 1992), práce počítá i s využitím jiných konceptů, které budou legitimní k interpretaci analyzovaných dat, a zároveň legitimizující ústřední metodologickou kostru.

2. Stanovení cílů disertace

Z úvodu práce je zřejmé, že koncepty „zločinů bílých límečků“ a „moci“ vymezují téma disertace ve vztahu ke společensko-vědním disciplínám kriminologie a politologie. Po této linii jsem se při tvorbě designu disertace také pohyboval. Prvotním záměrem autora bylo porozumět mechanismu zločinu ve vyšších patrech společenského žebříčku, přičemž hlavním instrumentem mi měl být právě koncept „zločinu bílých límečků“. S výběrem

specifického případu české advokacie však vyvstala možnost rozšíření možností zkoumání zločinu ve vztahu k výkonu práva (např. iniciace zločinu prostřednictvím výkonu práva) a k sociálnímu světu, ve kterém vzniká. S přihlédnutím k širší společenské závažnosti problematiky se zkoumání průběhu různých zločinů v advokacii ukázalo jako značně omezený úkol. A to zejména proto, že by zůstal ve velice omezeném paradigmatu situační kriminologie, která nezohledňuje interakce mezi aktéry ani strukturální podmínky. Tím pádem by mi nepomohla k vyjasnění pozice a podoby advokátního prostředí, za jehož součást (stejně jako u každé jiné společnosti) považuji i zločinné jednání. Bourdieho „epistemologický obrat“ a orientace na praxi, které společenskou strukturu vidí jako konfiguraci individuálních schopností (habity), strukturálních omezení (velikost kapitálu) a sociálních tlaků (pravidla sociálních polí) k tomuto pochopení naopak přímo nabádá (srov. Szaló a Kabrňák 2002).

Hlavním cílem disertace je tedy porozumění (nejen) zločinného jednání v poli české advokacie a to právě prostřednictvím analýzy tohoto pole. To nám umožní napojit téma buď na klasické kriminologické diskuse,⁶⁴ nebo z hlediska politologického výzkumu, přispět k poznání fungování a reprodukce určité formy politické organizace, za kterou advokátní pole můžeme také považovat.

⁶⁴ Mezi jinými např. na diskusi, zda je zločin výsledkem odlišných sociálních a ekonomických příležitostí (Cloward a Ohlin 1960) nebo je nutno zločin vnímat jako výsledek kombinace osobních vazeb s jinými aktéry a z učení praktik v prostředí, které určité jednání definuje jako legitimní (Sutherland a Cressey 1960) a podobně.

3. Teoretický a metodologický rámec práce, rozbor plánovaných kapitol a předpokládané obtíže práce

Teoretický a metodologický rámec práce vycházejí primárně z hlediska strukturálního konstruktivismu Pierra Bourdieu, přičemž využívá jeho klíčové koncepty pole, habitus, kapitál a doxa. Pole, ústřední objekt analýzy, lze chápat jako strukturu objektivních vztahů mezi pozicemi, které v něm zaujímají aktéři konkurující si v úsilí o legitimitu. Dochází mezi nimi k symbolickým či otevřeným bojům, ve kterých jde buď o transformaci, nebo o zachování stávající struktury pole (Růžička a Vašát 2011). V poli za působení objektivních podmínek (gender, třída, etnicita) působí celá řada aktérů a institucí, které se navzájem rozpoznávají a konstruují prostřednictvím neuvědomělých hodnot a přesvědčení (*doxa*) a *habitu*. *Habitus* se, jako soubor neformálních a individualizovaných předpokladů (dispozic) aktérů v daném poli k tomu vnímat a jednat určitým způsobem, přizpůsobuje sociální pozici, kterou tito aktéři v poli zaujímají (Růžička a Vašát 2011). Tyto dispozice mohou mít například formu strategie, taktiky nebo norem (srov. Bourdieu 1994). To, co určuje pozici aktéra v sociálním poli, je kapitál – ekonomický, sociální, symbolický, kulturní apod. Držení oceňované a směnitelné formy kapitálu pak posunuje aktéra v hierarchii sociálního pole výše (Bourdieu 1986).

Hlavním teoretickým přístupem práce tedy bude analýza pole, která umožní studium formální a neformální praxe uvnitř strukturovaného a pravidly definovaného advokátního prostředí. Tento přístup mi umožní zaměřit se na nevyslovené a neformální vědění, tedy na nezbytné doplňky formálních a explicitních pravidel definujících mnou zkoumané pole (Salter 2013: 86).

Ačkoli analýza pole evokuje etnografický přístup, jeho konceptuální výbava a zaměření na formální a neformální praxi interpretovatelnou prostřednictvím konceptu habitus, doxa a kapitál, jí od etnografie odlišuje. Ačkoli tedy sběr dat probíhá u analýzy pole a etnografie v zásadě stejně (interview, pozorování, mapování diskurzu), samotné kódování sebraných dat podléhá interpretaci norem, institucí a diskurzů ve vztahu k praxi (srov. Salter 2013: 19; Szaló a Katrňák 2002).

Vzhledem k faktu, že pole jsou definována právě ve vztahu k jejich fungování, není možno podobu pole předjímat před jejich samotnou analýzou. Pole je tedy ve fázi přípravy projektu definováno samotným výzkumníkem a jeho podoba se v průběhu výzkumu (a v souladu s obecným kvalitativním designem práce) může měnit. V každém případě je při každém pohybu v poli nutno zachovávat otevřenou pozici a neustále konfrontovat objektivní strukturu pole a chápání pravidel hry v poli jeho aktéry (Salter 2013: 87).

Základním návodem pro úspěšnou analýzu pole vidí Bourdieu (1992: 282) ve třech vzájemně prolínajících se krocích. Prvním je analýza pozice studovaného pole v rámci mocenského pole⁶⁵ a analýza jeho vývoje v čase. Druhým krokem je analýza vnitřní struktury studovaného pole, což znamená analýzu struktury vztahů a principů společenského uznání a legitimacy zprostředkovaných distribucí různých forem kapitálu. Třetím krokem je pak analýza habitů těch, kteří v rámci studovaného pole zaujímají specifické pozice.

Salter (2013: 87–88) pak tyto kroky udává do rámce výzkumného procesu, který sestává z objasnění výzkumného problému

⁶⁵ Jako mocenské pole chápu pole vládnutí, které znamená v podmínkách národních států formu byrokraticko-politického pole (srov. Bourdieu 1998: 69–104).

doplněného o předběžný výzkum institucí, diskurzů a pozic, které jsou předpokládány jako součást pole. V případě výzkumu advokátního pole předpokládáme jako dominantního aktéra ČAK, která jako organizace advokátního stavu vytváří předpisy, organizuje vzdělávací akce pro své členy nebo vydává věstníky. Z toho důvodu ji předpokládám jako dominantního aktéra formujícího diskurz celého pole. Skrze tohoto aktéra můžeme předpokládat i vztah advokátního pole k poli mocenskému a to i ve shodě s Vackovou a Škopem (2013: 208), „[...] *ta [ČAK, pozn. autora] nevystupuje v procesu normotvorby [tvorba policy, pozn. autora] pouze jako připomínkové místo. Vzhledem k tomu, že velké množství poslanců i senátorů jsou profesí advokáti, má tato organizace potenciálně velmi silné zastoupení nejenom na poli právním, ale i na politickém, respektive mocenském.*”

Podle Saltera (2013: 87–88) však mapování dominantních objektivních struktur musí být řízeno empirickým efektem pole (jeho proměnou, posunem vztahu k mocenskému poli atd.) a nikoli předem koncipovaným názorem ovlivněným institucionální, veřejnou či národní hranicí. To v mém případě znamená, že není možné zkoumat existence těchto struktur ve vakuu předpisů, zákonů či materiálních hranic státu, ale v širším rámci realizace praxe (např. efektů evropeizace nebo výkonu práva politickém kontextu).

Třetím Bourdieovým krokem je analýza habitů, které je, řečeno se Salterem (2013: 87–88), možno studovat prostřednictvím interview zaměřeného na denní praxi aktérů a analýzu všech forem jejich kapitálu, který je ve hře v jejich každodenní činnosti. Tím může výzkumník propojit chápání každodenní praxe v poli, které utváří pravidla hry, s pozorováním hranice účinku tohoto pole. Jinými slovy jde o protnutí toho, jakým způsobem je

dané pole prezentováno (nebo formálně institucionalizováno) s praxí jeho reálného fungování. Závěr výzkumu by pak měl konfrontovat zjištění s prvotní představou o jeho fungování a reflektovat podmínky, za kterých byl výzkum realizován, a které formovaly jeho závěrečné výsledky. To jde ruku v ruce s podstatou Bourdieovy reflexivní sociologie (srov. Bourdieu a Wacquant 1992; Bourdieu 2012)

Datový korpus, který analýza pole předpokládá, se týká dat o praxi pole, jeho diskurzu, norem, institucí a vztahů mezi nimi. To umožňuje využít jak kvalitativní, tak kvantitativní metody sběru a analýzy dat. Vzhledem ke zjevným limitům, které přede mnou výběr advokátního pole staví, je zřejmé, že jen ve velmi omezené míře budu moci využít určité formy pozorování. To přichází v úvahu při participaci na výkonu advokátní praxe (např. soudy) nebo při ceremoniích souvisejících s výkonem advokátní praxe (např. plesy, vyhlášení advokáta roku). V úvahu tak připadají zejména interview jako zdroj dat přímo od aktérů advokátního pole (např. advokáti, advokátní koncipienti, praktikanti v advokátní kanceláři, administrativní pracovníci v advokátních kancelářích, funkcionáři ČAK apod.). Lze však předpokládat, že interpretace sociální hry v advokátním poli bude z hlediska jeho nejviditelnějších reprezentantů-advokátů více hrou v sebeklamu a prezentace jeho idealizované formy stavovské instituce než primárním zdrojem dat o vztazích, soutěži a spolupráci (srov. Bourdieu 2000: 189–190). Z toho důvodu se jako relevantní zdroje dat jeví především strukturálně znevýhodnění jednotlivci v advokátním poli, kterými v této chvíli předpokládám advokátní koncipienty, advokátní praktikanty, advokáty otevřeně oponujícím jakkoli definovaným strukturám pole, jednotlivce dnes již v advokátním poli nepůsobící apod. Z hlediska mé orientace na zločin je pak

zřejmá práce s daty vycházejícími z kárných řízení stavovské instituce se svými členy, mediální zprávy o advokátní praxi a podobně.

Kódování dat odvisí od hlavního konceptuálního aparátu habitus – kapitál – doxa, které mohou být interpretovány i jinými sub-koncepty vycházejících z teoretického před-porozumění tématu.⁶⁶

4. Shrnutí dosavadního výzkumu

Ačkoli hlavní inspirace k práci vychází ze zájmu kriminologických teorií o vysvětlení zločinů bílých límečků (např. Cressey 1953; Sutherland a Cressey 1960; Braithwaite 1985; Matsueda 1988; Hirschi-Gottfredson 1989; Steffensmeier 1989; Benson 1990; Shapiro 1990; Paternoster a Simpson 1993; Piquero a Piquero 2006; Friedrichs 2010 atd.), můj zájem o analytiku moci posunul práci k zájmu o obecné porozumění fungování a reprodukce pole české advokacie, do které tzv. zločinné jednání spadá jako jedna z mnoha možných strategií reprodukce pole. V souladu s logikou Bourdieovy perspektivy tak v současné chvíli chápu tzv. zločinné jednání jako neoddělitelný element každého společenského pole. V disertační práci se tedy budu koncepty zločinů bílých límečků zabývat pouze z hlediska inspirace a nikoli z hlediska nosného konceptu. Tím je pro mě perspektiva strukturální konstruktivismu/sociální praxeologie Pierra Bourdieu.

Bourdieu podpořil svůj přístup sociální praxeologie několika rozsáhlými výzkumy (např. 1990, 1992), ve kterých se role právního pole a jeho aktérů několikrát významně dotkl. Mnou vybrané advokátní pole je nutno vnímat nezbytně ve vztahu

k právnímu poli, které vůči advokátnímu vystupuje jako pole mocenské. Konkrétně právním polem se Bourdieu zaobíral ve své eseji z 1987 *The Force of Law: Toward a Sociology of the Juridical Field*. Bourdieovy principy reflexivní sociologie později vzbudily zájem u dalších sociologů práva (např. Dezalay a Madsen 2012), v některých zemích byla dokonce jeho přístupu k právu věnována tematická čísla odborných magazínů (např. magazín *Retfærd*, č. 114/2006) s příspěvky věnujícími se různými tématy od shrnujících (Lenoir 2006) po konkrétní (např. výzkum věnovaný politické strategii investic do právního sektoru s cílem udržet *status quo* (Dezalay a Garth 2006), sociologii internacionalizace práva (Madsen 2006) a podobně. V českém prostředí se epistemologickými aspekty právního pole zabýval např. Vávra (2012, 2013), z hlediska struktury právního pole v momentu normotvorby pak Vacková se Škopem (2013).

Empirická analýza pole se stala v poslední době využívanou zejména na poli mezinárodní politické sociologie, resp. kritických bezpečnostních studií, kam byla uvedena zejména řešiteli výzkumného projektu Challenge financovaného EU, jehož hlavním představitelem je zejména Didier Bigo a v jehož rámci vyšla celá řada dokumentů (např. Challenge 2004; Bigo 2007; Bigo et al. 2008), odborných článků (např. Balzaq 2008) a sborníků (např. Bigo a Tsoukala 2008a, 2008b; Bigo et al. 2010). Jak jsem již uvedl výše, téma a předpokládané cíle práce (z formálního hlediska) mi umožní nejenom napojit téma na klasické kriminologické diskuse nebo přispět k poznání fungování a reprodukce určité formy politické organizace (za kterou advokátní pole nyní považují), ale svým zaměřením přispěje k rozšíření dosavadního českého poznání o praxi českého výkonu práva.

⁶⁶ Z kriminologické perspektivy by šlo např. o učení (praktik), dominance (z pozice moci), neutralizaci (praktik), napětí (ve vztahu mezi stanovenými cíli a prostředky, kterými jich lze dosáhnout), důvěru apod.

Zdroje

BALZAQ, Thierry: 2008. The Policy Tools of Securitization: Information Exchange, EU Foreign and Interior Policy. *Journal of Common Market Studies*, roč. 46, č. 1.

BENSON, Michael L.: 1990. Emotions and adjudication: Status degradation among white-collar criminals. *Justice Quarterly*, roč. 7, č. 3, s. 515–528.

BIGO, Didier a TSOUKALA, Anastasia (eds.): 2008a. *Controlling Security*. Paris: Harmattan.

BIGO, Didier a TSOUKALA, Anastasia (eds.): 2008b. *Terror, Insecurity and Liberty. Illeberal practices of liberal regimes after 9/11*. Oxon and New York: Routledge.

BIGO, Didier, BONELLI, Laurent, CHI, Dario a OLSSON, Christian (eds.): 2008. *Mapping the Field of the EU Internal Security Agencies* (<http://www.didierbigo.com/documents/Mapping.pdf>, 27. 12. 2013).

BIGO, Didier, CARRERA, Sergio, GILD, Elespeth a WALKER, R. B. J.: 2010. *Europe's 21st Century Challenge: Delivering Liberty*. Farnham a Burlington: Ashgate.

BIGO, Didier: 2007. *Protection, Security, Territory, and Population*. CHALLENGE Working Paper.

BOURDIEU, Pierre a WACQUANT, Löic J. D.: 1992. *An Invitation to Reflexive Sociology*. University of Chicago Press.

BOURDIEU, Pierre: 1986. The forms of capital. In: Richardson, J. (ed.): *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York: Greenwood, s. 241–258.

BOURDIEU, Pierre: 1987. The Force of Law: Toward a Sociology of the Juridical Field. *The Hastings Law Journal* July/1987, s. 805–853.

BOURDIEU, Pierre: 1990. *Homo Academicus*. Stanford: Stanford University Press.

BOURDIEU, Pierre: 1992. *Pravidla umění: vznik a struktura literárního pole*. Brno: Host.

BOURDIEU, Pierre: 1994. Reprodukční strategie a formy vlády. *Sociální studia*, roč. 0, č. 8, s. 77–91.

BOURDIEU, Pierre: 2000. *Pascalian Meditations*. Stanford: Stanford University Press.

BOURDIEU, Pierre: 2005. *The Social Structures of the Economy*. Cambridge: Polity Press.

BOURDIEU, Pierre: 2012. *Sociologické hledání sebe sama*. Praha: Doplněk.

BRAITHWAITE, John: 1985. White-Collar Crime. *Annual Review of Sociology*, roč. 11, č. 1, s. 1–25.

CLOWARD, Richard A. a OHLIN, Lloyd E.: 1960. *Delinquency and Opportunity: A Theory of Delinquent Gangs*. New York: Free Press.

CRESSEY, Donald: 1973. *Other People's Money: A Study in the Social Psychology of Embezzlement*. New York: Free Press.

DEZALAY, Yves a GARTH, Bryant G.: 2006. The Legal Construction of a Politics of Notables: The Double Game of the Patricians of the Indian Bar in the Market of Civic Virtue. *Retfærd*, roč. 29, č. 3, s. 42–51.

DEZALAY, Yves a MADSEN, Mikael Rask: 2012. The Force of Law and Lawyers: Pierre Bourdieu and the Reflexive Sociology of Law. *Annual Review of Law and Social Science*, roč. 8, s. 433–452.

FRIEDRICH, David O.: 2010. *Trusted Criminals: White Collar Crime in Contemporary Society*. Belmont: Wadsworth.

HELMKAMP, James, BALL, Richard a TOWNSEND, Kitty (eds.): 1996. *Definitional Dilemma: Can and Should There Be a Universal Definition of White Collar Crime?* Proceedings of the Academic Workshop. National White Collar Crime Center Training and Research Institute Morgantown, West Virginia (<https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/166244NCJRS.pdf>, 27. 12. 2013).

HIRSCHI, Travis a GOTTFREDSON, Michael: 1989. The Significance of White-Collar Crime for a General Theory of Crime. *Criminology*, roč. 27, č. 2, s. 359–371.

CHALLENGE PAPER: 2004. *Response to the Hague Programme: Protecting the Rule of Law and Fundamental Rights in the Next Five Years of an EU Area of Freedom, Security, and Justice*. Brussels: CEPS.

LENOIR, Remi: 2006. Pierre Bourdieu and the Law: An Intellectual and Personal Encounter. *Retfærd*, roč. 29, č. 3, s. 7–22.

MADSEN, Mikael Rask: 2006. Transnational Fields: Elements of a Reflexive Sociology of the Internationalisation of Law. *Retfærd*, roč. 29, č. 3, s. 23–41.

MATSUEDA, Ross: 1988. The Current State of Differential Association Theory. *Crime & Delinquency*, roč. 34, č. 3, s. 277–306.

PATERNOSTER, Raymond a SIMPSON, Sally: 1993. *A rational choice theory of corporate crime*. In: Clarke, Ronald V. a Nelson, Markus (eds.): *Routine activity and rational choice*. New Brunswick, NJ: Transaction, s. 37–58.

PIQUERO, Nicole Leeper a PIQUERO, Alex R.: 2006. Control balance and exploitative corporate crime. *Criminology*, roč. 44, č. 2, s. 397–430.

RŮŽIČKA, Michal a VAŠÁT, Petr: 2011. Základní koncepty Pierra Bourdieu: pole – kapitál – habitus. *AntropoWebzin 2/2011*, s. 129–133.

SALTER, Mark B.: 2013. Introduction (PART I – Research Design). In: Salter, Mark B. a Mutlu, Can E.: *Research Methods in Critical Security Studies: An Introduction*. Londýn a New York: Routledge, s. 15–24.

SALTER, Mark B.: 2013. Introduction (PART III – The Practice Turn). In: Salter, Mark B. a Mutlu, Can E.: *Research Methods in Critical Security Studies: An Introduction*. Londýn a New York: Routledge, s. 85–92.

SHAPIRO, Susan P.: 1990. Collaring the Crime, not the Criminal: Reconsidering the Concept of White-Collar Crime. *American Sociological Review*, roč. 55, č. 3, s. 346–365.

STEFFENSMEIER, Darrell: 1989. On The Cause of „White-Collar“ Crime: An Assessment of Hirschi and Gottfredson’s Claims. *Criminology*, roč. 27, č. 2, s. 345–358.

SUTHERLAND, Edwin a CRESSEY, Donald: 1960. A Theory of Differential Association. In: Cullen, Francis T. a Agnew, Robert: *Criminological Theory: Past to Present*. Los Angeles: Roxbury Company, s. 122–125.

SUTHERLAND, Edwin: 1940. White-Collar Criminality. *American Sociological Review*, roč. 5, č. 1, s. 1–12.

SZALÓ, Csaba a KATRŇÁK, Tomáš: 2002. Obrat k praxi a hledisku aktérů: Bourdieovy reprodukční strategie a formy nadvlády. *Sociální studia*, č. 8, s. 93–100.

VACKOVÁ, Barbora a ŠKOP, Martin: 2013. *Normotvorba: právní pole jako dynamický heteronomní prostor*. In Tížik, Miroslav (ed.): *Pierre Bourdieu jako inšpirácia pre sociologický výskum*. Bratislava: Sociologický ústav SAV, s. 196–216.

VÁVRA, Martin: 2012. *Kdo je vinen? Sociologie trestního práva a trestání*. Plzeň: Aleš Čeněk.

VÁVRA, Martin: 2013. *Možnosti a meze využití konceptu právního pole*. In: Tížik, Miroslav (ed.): *Pierre Bourdieu jako inšpirácia pre sociologický výskum*. Bratislava: Sociologický ústav SAV, s. 179–195.

* **Mgr. Petr Kupka**, kupka@fss.muni.cz, Katedra politologie, Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, 4. ročník, prezenční forma, školitel: doc. JUDr. PhDr. Miroslav Mareš, Ph.D.